A PIARISTA DEÁK

KIS KALAUZA

ÖSSZEÁLLITOTTA

PRÓNAI ANTAL dr.

PIARISTA TANÁR

BUDAPEST

FRANKE PÁL

1905

Ára 30 fillér.

A PIARISTA DEÁK

KIS KALAUZA

ÖSSZEÁLLITOTTA

PRÓNAI ANTAL dr.

PIARISTA TANÁR

BUDAPEST

FRANKE PÁL

1905

Stephaneum nyomda r. t.

I.

UTMUTATÓ.

1. Kitűzöm életednek célját: *légy jellemes ember.* Jellemessé, nemessé pedig a keresztény erkölcs formál, szerzett ismereteid is a keresztény erkölcs szilárd alapján emelkedjenek. Aki más alapra épít, homokra épít.

2. A keresztény erkölcs főtörvénye a *szeretet:* ápold szivedben szemes gonddal. A többi erény mind ebből ágazik, mint a törzsből a fa ágai. Szeress és téged is szeretni fognak. Szeresd az Istent zsenge szived őszinte érzelmével, szeresd felebarátodat mint testvéredet és szeresd okosan magadat: tudnod kell, mi válik javadra, mi nem.

3. A bölcsesség kezdete az Úr félelme; úgy világítson e gondolat szivedben, mint a nap. Istentől jő az áldás: ne muljék nap, hogy ez áldásért nem imádkoznál s ne hajtsd le fejed

nyugalomra, míg hálát nem adtál az isteni jóságnak.

4. Maradj mindig hű fia Egyházadnak. Az erényeknek gyakorlatát, a szentségekhez járulást, melyeket örömest teljesítesz ifjúkorodban, el ne hagyd férfikorodban sem. Légy kész áldozatokra is: tettek beszéljenek érzelmeidről. Úgy kívánhatja a szükség, hogy bátran kell védelmezned Egyházadat. Ha édes hazánkat becsmérelné valaki, vagy szentségtelen kézzel megtépné háromszinű lobogónkat, bizonnyal lángbaborult képpel kelnél védelmére: vallásodért is így kell síkra szállnod, ha támadás éri. Vallási vitatkozásokba azonban ne igen bocsátkozzál és soha senkit ne bánts vallása miatt.

5. Ifjúságod anyja a boldogságos Szűz. Szeresd a Megváltó édes anyját: nincs nála hatalmasabb közbenjáród s nincs a szentek seregében, akitől annyit tanulhatnál, mint tőle. Kalazanci Szent József, a kegyes-tanítórend áldott lelkű alapítója, örökségül hagyta ránk szűz Mária szeretetét: nem is nevezte őt máskép,

mint *édes anyánknak.* A rendnek is ő a patronája, cimerében ott van az ő neve. Szent István pedig magyar hazánkat ajánlotta az ő oltalmába: ezóta a magyar szív különös fiúi bizalommal fordul hozzá; multunk története egybeforrott *Nagyasszonyunk* tiszteletével. Alakját zászlóinkra himeztük, képét pénzeinkre vertük, szeretetét kitörülhetetlenül sziveinkbe véstük. Kövesd az ősök példáját: imádkozd szivesen az olvasót s ha teheted, légy tagja valamely tiszteletére alakult társulatnak.

6. Az Isten őrállója és feje fölött vigyázó oltalma a jó embernek: hajad szála meg nem görbül az ő tudta nélkül. Igaz, bajlódás az élet; ám a betegség és fájó sérelem, szerencsétlenség és a szív nehéz terhei ne tegyenek kislelkűvé; tűzben tisztul az arany, a lelket megnemesíti a szenvedés tisztitó tüze. Ismételd gyakorta Kalazanciusnak kedves szavajárását: *Bízzunk az Istenben.*

7. Sokat kell tanulnod, mindent nem is tanulhatsz meg; de ismered-e, *mi a legfontosabb tudnivaló?* Ime halljad: azt kell tudnod

első sorban, *mi a jó, mi a rossz?* S vésd a szivedbe: *jó az erény, rossz a bűn.* Más ismereted lehet talán fogyatékos bűnhödés nélkül, ámde ezt jól meg kell tanulnod, ha boldogulni akarsz. Első a jellemes ember fődísze, a *tisztesség*, minden más dolog csak ezután következik. Nem lehet mindenki kiváló ember, de tisztességes mindenki lehet.

8. Közepes tehetség sokszor fölülmulta már a szikrázó elmét: az élet jellemet, munkabirást, derék tetteket kíván, ezekhez nem kell épen lángész. Ha szép tehetséggel áldott meg az Isten, el ne bizakodjál; közepes erejű, te meg ne csüggedj.

9. Nincs jobban fizető pénz, mint a becsületes munka: édes öröm forrása, növeli önérzetedet s a mindennapi kenyér mellé megszerzi embertársaid becsülését. «Csak a munka fejti ki, csak az tartja fönn a testnek és léleknek erejét; csak a munka tesz hasznossá magunkra és polgártársainkra nézve» — mondja Deák Ferenc.

10. Bátor és kitartó légy a munkában. Ami-

hez első veritéked nem volt elég, megszerzi azt a második. Nem egy vágással döntik a fát s a kovács nem egy ütéssel kalapálja a vasmunkát.

11. Ifjú, tudj akarni! Az élet manapság nehezebb, mint volt, ha tétovázva állasz az élet komoly föladataival szemben, elsodor az ár, mint a pelyhet. Hatalmas kincs az akaraterő: szikla ez, amely szilárdan megáll a viharban is. Az akaraterő fölvértez téged az élet küzdelmeiben s a siker biztos reményét nyujtja feléd, bármibe fogtál.

12. Mindenki szeretne boldogulni, de nem mindenki tudja hogyan érhető el okosan a boldogság. *Boldog az egészséges szív és ép elme, boldog a munkás kéz.* Hírnév és vagyon, ami után oly sokan törekszenek, nem szükségesek a boldogsághoz. A test egészsége nagyon fontos dolog, ápold is szorgosan, ám én láttam szenvedőt, aki mégsem mondta magát boldogtalannak és láttam egészségeset, akinek pénze mint a fövény s mégis messze járt tőle a boldogság. A szív egészsége,

az erkölcsi egészség a boldogság első föltétele.

13. «Ismerd meg tenmagadat» — tanította a görög bölcs. Ismerd meg tehetségedet, hajlamaidat s eszerint keresd hivatásodat. Imádkozzál az Istenhez, világosítson föl s kérd ki őszintén okosabb embereknek tanácsát. Nagy sor az, milyen pályára lépsz: *csak azon pályán boldogulsz igazán, amely megfelel tehetségednek.* Hibás pályaválasztás, elhibázott élet. A föld sem mindenütt egyforma: ahol pompás szőlő érik, ott esetleg silány gabonát aratna a földmíves; a fej sem végezhet egyformán minden munkát.

14. Soha se szégyeld, ha szegény sorsban születtél s ne jusson eszedbe irigyelni azokat, kiket jobban kegyelt a szerencse. Nincs jobb iskola a szegénységnél: kifejti erődet s magad lábára állít. Légy büszke rá, ha szegény sorsból küzdheted magad magasabbra. «Az emberiségnek majdnem minden valóságos jóltevője szegény szülőktől származott» — mondja Eötvös.

15. Ha jómódba helyezett az Isten, el ne bizakodjál: hiszen a jómód nem a te érdemed. A vagyon kétélű fegyver: nehogy magad ellen fordítsd. A könnyelműen vagy nemtelen célokra tékozolt pénz visszahozhatatlan veszteség; az esztelen pazarlás sokakra hozott már nyomorúságot, sokaknak megásta a korai sírt. Jókor szokjál a takarékossághoz: ez az erény családok és nemzetek virágzásának forrása. S addig, míg van a földön csak egy éhező gyermek, míg könnyet fakaszt a szenvedők szeméből a nyomorúság, valóban nem volna szabad egy fillért sem haszontalanságra költened.

16. A szegénytől ne fordítsd el orcádat; ne feledd, hogy akit rongyok takarnak is, testvéred, embertársad. Jusson eszedbe, hogy a Megváltó istállóban született s mindvégig szegényül élt. Kalazancius egész életét a szegényeknek áldozta s szegény lett maga is a szegényekért. Adj te is a szegénynek, bőven megfizeti az Isten.

17. Sok panaszt hallunk mindenfelől, följajdul a szegény s embervolta érzetében cso-

portosulva, fenyegető módon öklöt szorít a mai társadalomra. Idők jele ez; még ifjú vagy ugyan, de neked sem szabad kemény szívvel elfordulnod e képtől. Álljunk össze, hogy a nyomorultakon segítsünk s esetleg fölvilágosítsuk azokat, kik téves úton keresik bajaik orvoslását.

18. Légy nyilt, őszinte, igazmondó. Kalazancius az ifjúságnak különösen két bűnét ostorozta lángoló orcával: a hazudozást és a tisztátalanságot. Ez letörli szivedről az ifjúság legszebb varázsát, meggyöngíti akaraterődet, amaz meg fátyolt vet tekintetedre s elveszi nyiltságát.

19. Nézd meg jól, kire hallgatsz: rossz társ gonoszra visz. Óvakodjál attól, kinek beszéde rút: megmételyez az ilyen s az erkölcsi métely veszedelmesebb a pestisnél. Nagy kincs a jó barát, de nem akad olyan könnyen, mint gondolod. Sajnálom, kinek nincs egy barátja sem; de sajnálom azt is, aki bárkinek ezt mondja: barátom.

20. Járj a magad lábán: nagy dolog az

önállóság. Jaj annak, aki mindig másra szorul és semmire sem képes a maga erejéből. Aki haladni akar, magának kell utat törnie s nem járhat mindig a másoktól taposott ösvényen.

21. Aki szülőit nem tiszteli, romlott lélek az; züllés az útja s mintha bélyeg volna a homlokán, soha nem lehet igazán boldog. Tiszteld atyádat, aki nem talál semmi munkát nehéznek, hogy neked a szükségest megszerezze. Szeresd az édes anyát, kinek nappali gondja s éjjeli álma te vagy, ki szivesen odaadná életét, hogy téged boldognak lásson. Te nem lehetsz háládatlan, erről nem is szólok többet.

22. Légy hálás azok iránt is, akik okos életre tanítanak. Nem tudod te azt soha visszaadni, ami gondot nevelőid reád fordítanak. Tiszteld és becsüld meg az iskolát, ahol nevelkedtél: szellemi bölcsőd az; s ha teheted, adj kifejezést tettekkel is háládnak.

23. Arról ismerem meg a művelt embert, szereti-e, ami szép, jó és igaz? Találd örömé-

det mindenben, ami nemes; szeresd a *jó könyvet*, mint ahogy szereted meghitt barátodat és vesd meg a silány olvasmány mérgezett lapjait, mint ahogy utálattal kerülöd a romlott társaságot. Becsüld meg a nemes irányú *művészetet* s lelj gyönyörűséget alkotásaiban; keresd föl örömmel a *természetet* s üdítsd föl lelkedet ezernyi szépségének szemléletével. *Erősitsd testedet* is, kedveld a sportot, ám jobb szeretem, ha nem lesz belőled hivatásos sportember.

24. Légy büszke arra, hogy magyarnak születtél. Ámde büszkeséged ne legyen az üresfejű ember szófecsérlése: szorgalmad, munkád beszéljen. Nemzetünknek még nagyon sok tennivalója van, ha meg akarjuk állani helyünket a többi népek között. Nincs okunk elbizakodni, de ezer éves nagy multunk a csüggedést is kizárja. Őrizzük meg hiven nemzeti tulajdonságainkat, dolgozzunk becsületes igyekvéssel — s a többit bizzuk az Istenre.

II.

KALAZANCI SZENT JÓZSEF

A KEGYES-TANITÓREND ALAPÍTÓJA.

Kalazanci Szent József Spanyolországnak Peralta nevű városában született 1556. szeptember 11-én ősi nemes családból. Családja sok jeles katonát adott hazájának. Atyja is katonás spanyol nemes, aki családi hagyományképen ápolta övéi között a vallásosságot. Anyja szelid, jólelkű, szeretetreméltó asszony, a környék szegényeinek pártfogója.

A szülők jeles nevelőkre bizták szemök fényét, aki reményen fölül beváltotta a beléje vetett bizalmat. Már a gyermekben ragyogtak a leendő nagy szentnek erényei; társai rajongnak érte, buzdulnak példáján s *kis szentnek* nevezgetik. József már gyermekkorában kezdi azt a munkát, mely később hivatása lett: magaköré gyüjti társait s Isten szeretetére oktatja őket. Mindenkit elragad lényének két ragyogó tulajdonsága, az ifjú-

ságnak legbecsesebb két ajándéka: *ártatlansága és értelme.* Az ifjuság elé alig állíthatok szebb példaképet, mint a gyermek Józsefnek szeretetreméltó alakját.

Kedvelt olvasmányai vallásos tárgyúak; legjobban szereti s egész életében magával hordja Kempis Tamásnak Krisztus követéséről szóló világhirű művét.

Tanulmányait kitünően végzi el. Spanyolország leghiresebb egyetemén hallgatja a theológiát, miután a jogból már előbb doktorátust szerzett. Az egyetemen annyira kitüntette magát, hogy hire az egész országban elterjedt.

Hivatása az egyházi pályára vonzza, atyja azonban katonának szeretné látni fiát; azonkívül József egyetlen fiú a családban, az apa aggódik családja jövőjeért, azért szeretné, hogy ő legyen a családnak fönntartója. E nehéz helyzet megoldását az isteni Gondviselés végzése adja meg: József megbetegszik s fölgyógyulásához nincs remény. A megtört apa ekkor fiának kérésébe beleegyezik s megigéri, hogy fölgyógyulása esetén fia egész életét az Úr szolgálatának szentelheti, az egyházi pályára léphet.

Fölgyógyul s szent lelkesedéssel ölti föl a papi

köntöst. 1583-ban beteljesül legforróbb óhajtása, pappá szentelik s megkezdi áldásos működését a lelkek javára. Nagy sikerei nagy kitüntetéseknek a forrásai, ő azonban mindvégig szerény, alázatos s önmaga iránt szigorú marad. Vagyonát pazar kézzel osztogatja a szegények között: jót tenni, ez az ő legfőbb öröme.

Tíz évig munkálkodik így s kiváló tehetsége és sikerei miatt az első megüresedő püspöki székre volt már kiszemelve. Ő azonban nem ragyogni akar, hanem használni az embereknek. Mintha eddigi munkaköre ki nem elégítette volna, új tért keresett működésének. Valami titkos szózat, lelkének sejtelmes ösztöne a kereszténység fővárosába, Rómába küldözgeti: *Age Joseph, Romam contendas.* Gondolkodik, töpreng, imádkozik — végre is enged a szózatnak, elbúcsuzik hazájától s az 1592. évben Rómába utazik.

Itt feltünés nélkül szeretett volna tartózkodni, azonban spanyolországi püspöke fölhívja Colonna bíboros figyelmét a buzgó papra s így kerül ennek a házába. A bíboros unokaöccsének nevelését bizza rá s kikéri tanácsát, mint hittudósnak. Kalazancius több évet tölt a bíboros házában. Természetesen itt sem feledkezett meg erénygyakorlatairól.

Bámulatos, mi mindent tudott Kalazancius tenni csak egy nap alatt is. Kora hajnalban kel, hosszasan imádkozik, aztán sorra látogatja Róma bazilikáit, majd a kórházakba megy, kiszolgálja a betegeket, oktat, vigasztal s emellett bő alamizsnát osztogat. A foglyokra is gondol, akiknek lelkét igyekszik a jóra hajlítani. Dél tájban fogyasztja el legtöbbször kenyérből és vízből álló ebédjét, a bíboros asztalánál vajmi ritkán étkezik. Délután lelkigyakorlatain kívül növendékét oktatja, házi theologusi tisztét teljesíti. Majd újra látogatja betegeit, foglyait s haza kerülve, fáradhatatlanul tart ki a bíboros mellett. Az álom hosszas imádságai közben lepi meg; rendszerint az asztalra támaszkodva vagy térdelve alszik el, ágyát sem igen használja.

Mikor Rómában kitör a pestis, lankadást nem ismerve jár utcáról-utcára élelmiszerekkel, frissitőkkel, orvosságokkal megrakott szekerén; mikor a Tiberis kiönt s nagy veszedelembe sodorja a város lakóit, a mentők között kiválik Kalazancius hatalmas alakja, amint férfias erejével szembeszáll a kiméletlen habokkal.

Mivel napról-napra leszáll a nép közé, teljesen megismeri életét; látja a bűnt, a nyomort, a piszkot, a szörnyű tudatlanságot s szive elfacsarodik.

Meg-megáll az utcán s könnyes szemmel nézi a rakoncátlankodó gyermekek illetlen játékát; nem csoda, gondolja magában, hogy ilyen csemetékből banditák fejlődnek. Ezen segíteni kell, iskolát nekik, ahol munkához szokjanak, ahol szivüket a vallás igazságaival átformálják.

A jámbor férfiú gondolatával sorra járja az egyes szerzetesrendeket, a világi előljáróságot, a már meglévő iskolákat s élénken fejtegeti az *ingyenes népnevelés* fontosságát; meghallgatják, néhol meg is mosolyogják, de a válasz mindenütt kitérő: hogy nincs költség, hogy sokkal fontosabb ügyek várnak elintézésre.

Kalazancius magára marad tépelődő eszméivel; nem tud belenyugodni abba a gondolatba, hogy annyi szivet tönkre tegyen a tudatlanság, a bűn.

1597. ősze volt. József Róma egyik terén halad, amikor tűnődéséből illetlen, rakoncátlan gyermekcsoport riasztja föl. Megdöbben, lelkében szózatot hall: *Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor* — a te örökséged a szegény, te leszesz az árvának gyámola — s e pillanattól tisztában van hivatásával s maga áll be ingyenes oktatónak s az iskolára szánja megmaradt vagyonát.

Eszméjének hiveket is szerez; három paptársa

vállalkozik munkatársul. Az egyik, egy szegény templomnak agg plébánosa, helyet is ad az iskolának: két kicsi szobát. Áll még az a ház, megvan még az a két szűk szoba, mely a szent férfiúnak első növendékeit befogadta. Meghatva állottam küszöbén e helynek, ahol meggyúladt az a világosság, mely százezreknek elméjét tárta föl az igazságnak, százezreknek szivét melegítette föl a keresztény szeretetre. Áldott az a hely s legyen örökre áldott, akinek szivéből az a világosság kiáradt.

Kalazancius a szerény iskolába bútort is szerez, néhány padot, néhány széket, képeket, könyveket, aztán kiteszi az épület falára az egyszerű fölírást: *scuole pie*, kegyes iskolák.

Az 1597. év egy őszi napján összegyűltek az iskola előtt az első tanítványok: a legszegényebb néposztály egészen gondozatlan gyermekei, kiknek egy részét Kalazancius úgy édesgette oda apró ajándékokkal. Mielőtt a tanításhoz fogott volna, még más munka is várt rá: megmosdatta, megfésülte a kicsinyeket, az elhagyottabbakat ruhával is ellátta, aztán gyöngéd szavak kíséretében képecskéket ajándékozott nekik; nem csoda, hogy szerető lényével már az első napon mindnyájokat megnyerte.

Nemsokára elkezdődött a szorosabb oktatás is: megtanította őket imádkozni, szép példákat mondogatott el nekik, melyeket örömmel fogad a hajlékony gyermeki szív; majd rákerül a sor az olvasásra, írásra és a számolásra is. Kalazancius bámulatos egyénisége teljesen átalakította azokat az utcáról összeszedett gyermekeket: néhány hét mulva ők voltak Rómának legértelmesebb, legrendesebb tanulói. Mindenki gyönyörködött bennük, amint rendben, párosával mendegéltek az utcán hazafelé.

Kalazancius iskolájának nő a hire, szaporodnak tanítványai. S nemcsak a szegény osztály, hanem a legelőkelőbb szülők is hozzá adják gyermekeiket. Az iskola gyors fejlődésnek indul, nemsokára költözni kénytelen. Néhány év alatt négyszer költözik, mert a tanítványok száma évről-évre százakkal nő. S nemcsak tanulókat kap Kalazancius, de bő pártfogást is és ami fő, lelkes munkatársakat.

Kiváló egyházi férfiak s maga a pápa is buzdítják Kalazanciust, hogy állandósítsa iskoláit. Azonban ő szerény férfiú volt és soká habozott, míg végre megírta társulatának szabályait; *a társulatot 1621-ben XV. Gergely emelte szerzetté.*

Ettől kezdve bámulatos módon terjedenk a piarista iskolák; a bencéseket kivéve, egy szerzet sem terjedt el oly gyorsan, mint a piaristák. Még az alapító életében csak Olaszországban több mint száz helyen építenek nekik iskolákat. Főpapok, fejedelmek kérnek Kalazanciustól, mint rendfőnöktől szerzeteseket minden felől; Spanyolország, Németország, Németalföld, Lengyelország gazdag alapítványokat ajánlanak a piaristáknak; a sok kérésnek azonban a legjobb akarat mellett sem lehetett eleget tenni. «Hogyha tízezer szerzetesem volna, egy hónap alatt valamennyit el tudnám helyezni, annyifelé hívnak minket» — írja Kalazancius egyik levelében. Érdekes megjegyezni, hogy még protestáns német városok is hívták őket, pedig ez a harmincéves háború idejében történt.

A piarista-iskolák gyors terjedésének okát részint a körülményekben, részint a piarista-iskolák kiválóságában kell keresni. A népiskolák általában véve rosszak voltak, ha egyáltalában voltak; a piaristák jó iskolákat állítottak fől a rosszak helyett.

Kalazancius nemcsak mint gyakorlati nevelő tűnik ki, hanem iskolájának szervezésében is kivá-

lót nyujt. Ő az újkori népnevelésnek első nagy alakja. Vezéreszméje iskolája szervezésében az, hogy *a népet vallásos alapon, a gyakorlati életre való vonatkozással praktikusan kell nevelni.* Első iskolája csak elemi iskola volt, a gimnáziumot a kedvező viszonyok következtében fűzte hozzá az elemi iskolához. A fősúly azonban az elemi iskolán maradt s éppen ez volt a piaristák főelőnye a jezsuitákkal szemben, kik elemi tanítással nem foglalkoztak. A gimnázium mintáját Kalazancius tőlük vette, de önállóan fejlesztette.

Az elemi iskola három osztályból állott; a legkisebbek osztálya volt Kalazanciusnak legféltettebb és legjobban gondozott iskolája. Ő maga is a legkisebbeket tanította ötvenesztendőn keresztül! Az elemi iskola záró osztályát számtani osztálynak nevezte s nagy gondot fordított a számtan és más gyakorlati ismeretek tanítására; ez osztályból kerülnek ki a tanulók az életbe, el kell tehát látni őket gyakorlati ismeretekkel és a benső vallásosság vigaszával, írja egyik levelében.

Az iskolának fegyelme szelid és eszköze nem a vessző; ezt csak a végső esetben használták és sohasem az iskolavezető tudta nélkül. Kalazancius a büntetésről azt tartotta, hogy legyen in-

kább jóságos, mint túlszigorú. Ezt írja épen egy hazánkba, Podolinba küldött levelében.

Ő maga a gyermekekkel mindig szelíden bánt; az Isten angyalkáinak nevezte őket, úgy is bánt velük, mintha azok volnának.

Nevezetes, hogy Kalazancius igen nagy pártfogója volt a matematikai tudományoknak; megjósolta a matematikának nagy jövőjét s a számtannak iskolájában is kiváló helyet adott. Jó barátságban állott Galileivel s legtehetségesebb rendtársait hozzá küldte kiképzésre. Mikor az üldözött nagy férfiú arra kényszerült, hogy más segítségét használja az írásnál, piaristát kért maga mellé. Kalazancius megengedte, hogy egy rendtag éjjel-nappal mellette lehessen. Galilei piarista tanítványai között több kiváló matematikus akadt. Utóda is a pisai egyetemen egy piarista, Francesco Michelini.

Kalazancius rendje gyors virágzásnak indul — az Úr azonban próbára teszi hű fiát s egymásután következnek a rendet és megalkotóját érő csapások. Belső zavarok támadnak a rendben némely tagoknak túlságos becsvágya miatt, azonkívül a sok siker fölkeltette az irígykedést is s a külső áskálódások a belső bajokkal egyidőben pusztulás felé viszik a rendet. Gonosz emberek

megrágalmazzák még a tiszta lelkű, erényes életben megőszült Józsefet is; legkeserűbb évei az aggság pihenésre, megnyugvásra való ideje, mert ekkor viszik rágalmazói vizsgálati fogságba, ekkor érik a lesújtó testi és lelki szenvedések, ekkor látja rombadőlni életének nagy alkotását. Az áskálódások diadalt arattak, a kegyesrendet X. Ince megfosztotta szerzetesi rangjától s egyszerű kongregációvá tette. József e sok megpróbáltatás között egy pillanatra sem veszti el lelke egyensúlyát s minél érzékenyebben sujtják a csapások, annál jobban ragyog lelkének nemessége. Életírói a *keresztény Jóbnak* nevezik és méltán.

Sokan merültek e szent egyéniség vizsgálatába s mindnyájan megegyeznek, hogy Jézus tanítása csodálatra méltóan széppé formálta a lelkét. Erényei közül kettő válik ki: *szeretete* Isten és felebarátja, különösen a gyámoltalanok iránt s végtelen *alázatossága*. Szereti az Istent s azt akarja, hogy mások is szeressék s így boldoguljanak. Ez a szeretet teljesen áthatja az ő lényét s minden tette ennek a nagy szeretetnek a gyümölcse; valósággal apostoli érzelem ez, mely nem ismer nehézséget s melynek erős lángolásával hatnia kell arra, ki közelébe férkőzik.

Isten és az emberek iránti szeretetét kiegészíti tökéletes alázatossága, lényének egyik legjellemzőbb vonása. Kitüntetésekre soha nem vágyott, magas egyházi hivatalokat viselhetett volna, ő azonban ezeknél többre tartotta a szegények oktatását. Szerzetét, ahogyan ő mondja, az alázatosság szűk sziklájára alapította s hathatós szavával, ezer és ezer levelében, folytonos állhatatossággal ajánlja jó tanácsul ezt a nehéz erényt: «Legyetek alázatosak!»

Az alázatosság gyakorlásában rendtársai között mindig az első; mint rendfőnök is siet megelőzni rendtársait az üdvözlésben, nem restel semmi munkát, még a szolgai foglalkozást sem. Öröme, ha a konyhán kiszolgálhatja az oda összegyűlt koldusokat s megdorgálja, ki ebben ránézve lealázó foglalkozást lát.

Mint ilyen ember, ki mindig Istenbe veti reményét, biztosan tör célja felé: látja az emberi élet sok fonákságát, érzi a gonoszság üldözését, de soha meg nem tántorul, nem csügged. Rendje jövőjében is rendületlenül bizik s meg is jósolja föltámadását. Különben még életében láthatta, hogy a rend ellenségei, ha egyidőre felülkerekedtek is, a rendet teljesen nem tehették tönkre s a

s a személye ellen intézett támadások is sikertelenek maradtak: a jó emberek a legmélyebb tisztelettel hajoltak meg szent egyénisége előtt.

Az Úr is megelégelte a sok megpróbáltatást s a menny jutalmával várta hű szolgáját.

Kilencvenkét éves volt már. Egy nap templomból jött hazafelé s menetközben megsértette lábaujját egy kőben. Orvosai lefektették s bár a baj nem látszott súlyosnak, napról-napra gyengült. 1648. augusztus 25-én, miután már előtte való napon a legnagyobb áhitattal fölvette a halottak szentségét, sok kérésre megáldotta körülötte álló fiait s Jézus nevével ajkán csendesen elszenderült. Halála megdicsőülés, rendjére pedig a fölmagasztaltatás első alkalma. Az irigység, a rágalom elhallgatott. A társulat tekintélye új sikerei után lassan-lassan visszatér: nemsokára föltámad, mint ahogy alapítója megjósolta.

Kalazanci Józsefet pedig, akit sokan már életében is szentnek tiszteltek, az Egyház 1748-ban boldoggá, 1767-ben pedig szentté avatta s így a legkeresztényebb nevelők egyike, a tanítók ideálja elérte azt a legnagyobb dicsőséget, amely a földön embernek részeül juthat.

III.

A KEGYES-TANÍTÓREND MAGYARORSZÁGBAN.

Még élt Kalazancius, mikor a kegyes-tanitórend gyökeret vert e hazában. *Podolin* az a hely, mely először látott piaristát falai között (1642.). Ez a város az elzálogosított szepesi városok között lévén, ekkor Lengyelországhoz tartozott. A piaristákat egy kiváló lengyel herceg, Lubomirszky Szaniszló telepítette a nyugalmas helyen levő Podolinba, de már a XVII. században is voltak ezen akkor híres intézetnek magyar tanulói.

Ahogy hazánkban megismerik a piaristák áldásos működését, egymásután épülnek házaik; főpapok, főurak telepítik őket az ország minden részébe.

Privigye az első hely, mely már magyar területre fogadta be a piaristákat (1666., alapítja gróf Pálffy Pálné); nemsokára megtelepültek *Breznóbányán* (1673.) és *Szent-Györgyön* (1685., alapítja Szelepcsényi György hercegprimás). Ekkor

e házak a *lengyel* rendtartomány alá tartoztak, 1695-ben a *német* provinciához csatolják a magyar házakat, ügyeiket azonban magyar alkormányzók intézik.

Ezidőben egymást követik a nagylelkű alapítványok. 1701-ben Mattyasovszky László a hatalmas *nyitrai* házat alapítja, melynek virágzó konviktusában számos előkelő magyar ifjú nevelkedik. Otthont nyernek a piaristák *Veszprémben* (1711., alapítja Volkra püspök), *Vácon* (alapítja Kollonics Zsigmond, mint váci püspök), *Kecskeméten* (alapítja Koháry István), *Pesten* (1717., részben Pest városa, részben a rend), *Besztercén* (1717., alapítja Steinwill altábornagy), *Debrecenben* (1719., alapítja Bakó János vál. püspök), *Szegeden* (1720., alapítja Szeged városa), *Korponán* (1720., alapítja Olasz Pál kanonok).

Fontos hivatást teljesítettek a rend tagjai mind e helyeken: tanították az ifjúságot a tudományra és istenfélelemre, alapítójuk szándéka szerint. Megkedvelték őket szerénységükért, minden nemes eszme önzetlen szolgálatáért. Bár a rendet nyomja a szegénység, mégis lankadatlanul kitart, iskolái virágzásnak indulnak s megállják helyüket a jezsuiták hírneves iskolái mellett. A rend nemes

munkáját az 1715-iki országgyűlés azzal jutalmazza, hogy a CII. törvénycikkel meghonosítja.

Ezekután természetes, hogy a magyar piaristák arra igyekeznek, hogy önálló tartománnyá különüljenek. *Zajkányi Lénárdnak,* az első magyar tartományi főnöknek nevéhez fűződik a különálló magyar provincia szervezése (1721.). A házak alapítása a XVIII. század további folyamán is szépen halad. Egymásután emelkednek az ország minden részében piarista-iskolák: megtelepültek *Nagykárolyban* (1725., alapítja Károlyi Sándor gróf), *Tokajban* (1727., alapítja Pikóczy Eleonóra; innen 1789-ben II. József rendeletére Sátoraljaújhelyre költöznek), *Rózsahegyen* (1729., alapítja gróf Löwenburg Jakab), *Máramarosszigeten* (1730., alapítja III. Károly király), *Kisszebenben* (1739., alapítja Dessewffy István), *Magyaróvárt* (1739., alapítja Zsidanics István főadószedő), *Szentannán* (1750., alapítja Bibics Jakab; 1788. *Temesvárra* költöztek), *Nagykanizsán* (1765., alapítja Batthyány Lajos, nádor). A Jézus-társaságnak megszünése után Mária Terézia a jezsuita gimnáziumokból a piaristák vezetésére bizta a következőket: *Kolozsvárt, Selmecbányát, Trencsént* és *Kőszeget* (1776.). (Ez utóbbit később a bencések vették át).

Amióta a piaristák gyökeret vertek e hazában, teljesen összeforrtak a magyarsággal. A magyar tanításügynek, tudománynak napszámosai lettek, szolgálták a hazát jó- és balsorsban.

Iskolájukat a Kalazanciustól megadott alapon fejlesztették tovább s igyekeztek mindig a legjobbat nyujtani. Iskolázásuk rendszere nem volt szigorúan megszabva a rend törvénykönyvében s azért az ország viszonyaihoz, a haladó kor kívánalmaihoz mérten módosíthatták. Tanításuk igyekszik gyakorlatibb irányú lenni, ezért fordítanak mindig nagy gondot a *matematikára.* Figyelemmel kisérik a tudományok fejlesztését s ők kezdik Magyarországban a modernebb filozofia tanítását (Pesten). Egyik rendfőnökük tanításterve a XVIII. század közepéről nagy gondot fordít a *hazai történelemre,* sőt a *magyar* nyelvre. Ami különösen az utóbbit illeti, a piaristák egy századdal megelőzték korukat: egyes tudományokat is ők kezdenek először tanítani magyar nyelven.

De iskolájuk nem csak tanított: a jellemfejlesztést, a szívnek táplálását hasonlóképen hivatásuknak ismerték. Erre a célra szolgáltak virágzó *Mária-társulataik,* amelyekben a XVIII. századnak olyan sok jeles embere nevelődött. A Mária-tár-

sulatoknak célja a keresztény erényeknek gyakorlása, szűz Mária követése. Hogy tagjai mily komolyan fogták föl hivatásukat, mily benső és őszinte volt vallásos érzésük, arról számos adat tanuskodik. A pesti Mária-társulat tagjainak buzgóságáról egy külön jegyzék ad számot (Catalogus bonorum operum), mely a jótetteknek egész sorozatát tünteti föl: ezek a Mária-társulat gyümölcsei voltak.

A kor szokása szerint a piaristák otthont adtak intézeteikben az *iskolai szinjátéknak* is. Több helyen külön szinpadjuk volt. A darabok az okulás, a nevelés céljait szolgálták s alkalmat adtak az ifjaknak, hogy magukat a nyilvánosság előtt való föllépésben s a jó előadásban gyakorolják. Az előadások napjai ünnepei voltak az iskolának, amikor megjelent az egész város az iskola falai között.

A XVIII. század folyamán nőttön-nő népszerűségük. Nemcsak városok versenyeznek értük, nemcsak fontos intézeteket biznak vezetésükre, hanem főrangú családok kérnek piarista nevelőket. Mária Terézia Bajtai Antalt hivja fia, II. József mellé, hogy a történelmet tanítsa, Ferenc király is piarista nevelőt fogad az udvarba; István főherceg nevelője hasonlóképen piarista. A Koháry, Károlyi,

Erdődy, Haller, Csáky grófok, Orczy Lőrinc, Vécsey báró, Grassalkovich herceg, Batthyány és Széchenyi grófok vetélkedve kérnek piarista nevelőket. S jellemző, hogy e tanítók nemcsak széleskörű képzettségük s szivük nevelő melege által válnak ki, hanem mint a magyar nyelvnek s a magyar ügynek a főúri körökben ápolói is elismerésre tarthatnak számot.

II. József hatalmas ellenfélre talál a rendben németesítő rendeletei miatt, pedig a kegyes-tanítórendet megkímélte az eltörléstől, ámde hazafiasságuk tiltakozott a német szellem általánositása ellen. Küzdenek ellene irásban és szóban. Így Benyák, Horányi, Dugonics. Az ujraéledő magyar irodalom munkásai között ott találjuk a piaristákat. Piarista a kor legnépszerűbb írója, Dugonics András. Regényeit széltében olvasták, különösen a hiressé vált *Etelkát;* ő különben mint szaktudós is jeles ember, a mathematikának nyelvét is ő magyarosította meg. A piaristák közül kerül ki Révai Miklós, a legnagyobb magyar nyelvész; kitünő tudósok még e korból Horányi Elek, Szablik István (az első léggömb készítője hazánkban), Perczel Imre, Koppi Károly, Bolla Márton. A piaristák már régebben megmagyarosították az

iskolai szinjátékot (Pállya István, Benyák), most midőn a magyar játékszint megalapítják, a piaristák látják el új darabokkal. Simai Kristóf *Igazházi*-ja nyitja meg a magyar előadások sorát. Világi drámánk első művelői: Dugonics András, Endrődy János, Egerváry Ignác.

Pedig ezek a szorgalmas munkások nagyon szerény eszközökkel rendelkeztek, a rend tagjai, azt lehet mondani, valósággal szenvedtek a szegénység miatt. Megható mégis, mily lángolón szeretik rendüket, mennyire lelkesednek nemes céljaiért s mily testvéri szeretettel ragaszkodnak egymáshoz. A világ dicsősége, jóléte helyett a becsülettel betöltött hivatás önérzete s a testvéri őszinteség volt a vigasztalásuk nehéz helyzetükben.

A XIX. század elején a devalváció végső anyagi romlással fenyegette a rendet. E bajból I. Ferenc mentette meg a fehérvári custodiatusi javadalmak adományozásával.

Mikor Mária Terézia szabályozza a tanítás rendjét, örömmel fogadják a javításokat, mert részben elveiket látták igazolva az új utasításokban (Ratio educationis), habár másrészt sajnálattal látták, hogy ez a tanterv mindent általánosít, s hazánk nyelvére és történelmére nem fordít

gondot; hasonlóképen el kellett fogadniok a XIX. század elején az új Ratio educationist s ennek elvei szerint tanítanak 1849-ig. Ebben az időben alapították a *lévai* (alapítja herceg Eszterházy Miklós és mások, 1815.), a *budai* (1832.) és a *nagybecskereki* házat (alapítja a város, 1846.).

A 48-as évek a piaristákra nem maradtak hatástalanul. A növendékpapok legnagyobb része fegyvert fogott a haza védelmére, de a fölszentelt tagok közül is sokan résztvettek szabadságharcunkban, mint tábori papok. Elég legyen itt *Erdősi Imrére*, a branyiszkói hősre rámutatni. Ez időknek hatása azonban más tekintetben is érezhető volt. Akadtak, akik rendbontó törekvéseikkel sok zavart okoztak s ezáltal a szerzetet válságos helyzetbe sodorták. E helyzet 1853-ig bénította a rend működését, amikor Szcitovszky primás elnöklete alatt tartott reformáló káptalan visszaállította a rend régi szervezetét.

A Thun-féle németesítő rendszer kihivta a piaristák kritikáját: az új tanulmányi rendszernek (Organisations Entwurf) hátrányait kimutatják s nemzeti irányú rendszert mernek javasolni. Gimnáziumaikban lelkes magyar tanárok tartották ébren a nemzeti lelket; így Pesten a nagynevű

filozofus, *Horváth Cyrill.* E rendszer buktával nagy szerep várt a piaristarendre az új terv megállapításában; résztvettek ebben is és résztvettek az új tanári nemzedék nevelésében is, mint egyetemi tanárok (Reizinger, Szepesi Imre, Somhegyi Ferenc, Horváth Cyrill). Az első tanárvizsgálóbizottság elnöke is a piarista rendfőnök lett, Purgstaller József. Az 1883:XXX. törvénycikk óta teljesen az állami tanterv szerint tanítanak, igyekezvén mégis ennek keretén belül a nevelésben és módszerben érvényesíteni a multtól megszentelt hagyományokat. Az említett törvénycikk nagy kötelességeket ró a rendre, amelyeknek csak küzködve, az állam támogatására szorulva tud megfelelni.

A kegyes-tanítórend azonban nemcsak a tanügy terén igyekszik szolgálni a hazát, a társadalmi téren is vannak alkotásai. Itt említjük meg, hogy három, úgyszólván legvirágzóbb katholikus egyesületünket piaristák alapítják: Trautwein János szervezi Cziráky grófnővel az Oltáregyesületet, Szabóky Adolf a Katholikus Legényegyletet, Lévay Imre pedig a Budapesti Katholikus Kör megalapításával a katholikus körök atyja nevet érdemelte meg.

Jelenleg huszonnégy gimnázium és négy népiskola áll a rend vezetése alatt, melyekben körülbelül 9000 tanuló nyer oktatást évenkint; a tanügy terén (egyetemeken, gimnáziumokban, rendi nevelőintézetekben) működik összesen körülbelül 240 tag; a szerzetes-tanári pályára előkészül 120 növendék; a tagok száma megközelíti a 400-at.

A növendékek kiképzésére a rend 1894. és 95-ben tanárképző-intézeteket alapított; ezek a kolozsvári és budapesti *Kalazantinumok.*

*

A rend tartományi főnöke

MAGYAR GÁBOR.

Született 1842. január 10-én Kunfélegyházán. A gimnázium hat osztályát a szegedi piarista főgimnáziumban végezte. Itt ismerte és szerette meg a rendet s szivének vágyát követve, tagjai közé lépett 1859-ben. A szokásos próbaév után a rend budapesti főgimnáziumában fejezte be középiskolai tanulmányait. Mindjárt azután megkezdte tanári működését is; helyettes tanárképen tanított Tatán és Nagykanizsán. Majd elvégzi theologiai tanul-

mányait és tanári oklevelet szerez. 1865-ben szentelik pappá s ez évben már Szegeden találjuk, ahol egészen 1898-ig marad. (Közben egy évig Kecskeméten tanított, 1866—67.)

Mint szegedi tanár jeles képzettsége s egyéniségének vezetésre alkalmas ereje által annyira magára vonta a rend kormányának figyelmét, hogy alig harminc éves korában megbízta a szegedi főgimnázium igazgatásával (1871-ben). Magyar Gábor neve elválaszthatatlan a szegedi gimnázium történetétől: az ő vezetése az ország egyik legvirágzóbb iskolájává tette, amelynek Dél-Magyarország kulturájában döntő szerep jut. Nagyrészben az ő fáradhatatlan buzgóságának köszönhető a szegedi főgimnázumnak gazdagon fölszerelt új díszes épülete is. Általánosan ismert érdemei emelték 1898-ban a magyar kegyes-tanítórend főnökévé, amely állásában jelenleg gondozza rendjének sokágú ügyeit.

A király c. királyi főigazgatóvá és a Ferenc-József-rend lovagjává nevezte ki, Szeged városa pedig hálája és elismerése jeléül diszpolgárai sorába emelte. Tagja és előadó tanácsosa ezeken kívül az országos közoktatási tanácsnak.

*

Az egész kegyes-tanítórendnek feje (generálisa): *Brattina Adolf*, Rómában.

A magyar rendtartományon kívül vannak még piaristák Olaszországban (27 ház), Spanyolországban (42 ház) és Ausztriában (22 ház). Ezek között legvirágzóbbak a spanyol piaristák iskolái; újabban Amerikában is alapítottak piarista-iskolákat, eddig négyet, rendkívül gazdagon fölszerelve. Itt a piaristáknak nagy jövőjük van. Spanyolországban nőszerzet is alakult Kalazancius szabályai szerint, tagjai nőneveléssel foglalkoznak.

Pár év előtt Bécsben is alakult egy társulat Kalazanci Szent József szabályai szerint, amelynek célja a munkás-ifjúságnak keresztény nevelése (Kongregation der frommen Arbeiten).

IV.

JELES MAGYAR PIARISTÁK.

Alber János, egyet. tanár, kitünő theológus.

Bajtay Antal, jeles szónok és író, II. József egyik tanára, később rendfőnök, majd erdélyi püspök.

Benyák Bernát, a modernebb filozófiát ő tanította először magyarul a pesti gimnáziumban (1777). Az iskolai drámának jeles művelője.

Bolla Márton, rendfőnök, jeles történetíró.

Budavári József (idősebb), a panegyricus latin költészetnek, lehet mondani, utolsó művelője hazánkban. 114 latin ódája jelent meg.

Conradi Norbert, theológus, jeles szónok.

Cörver Elek br., a modernebb filozófia meghonosítója Magyarországon (eklektikus).

Cörver János br., rendfőnök, kitünő pedagógus, aki új tanulmányi rendszert dolgozott ki a magyar kegyesrend számára (1757). E rendszerben helyet kapott a magyar nyelv és magyar történelem is.

Csaplár Benedek, akad. tag, irodalomtörténetíró (Révai élete).

Cseh Ferenc, filozófus. (Az ember szellemi élete.)
Desericzky Ince, jeles történetíró.
Dományi Márk, rendfőnök, jeles pedagógus, író.
Dugonics András, a leghiresebb magyar piarista, az első eredeti magyar regénynek, az Etelkának költője, kora legnépszerűbb írója. Egyike az elsőknek, akik a magyar szinpadot eredeti darabokkal látják el. Mint a mennyiségtannak egyetemi tanára, teljesen megmagyarosítja szaktudománya nyelvét. A magyar nemzeti eszmének könyveiben és tanári székén lángoló lelkű bajnoka. Szobra szülővárosában, Szegeden (Izsó Miklós terve szerint).

Egerváry Ignác, rendfőnök, jeles író.
Elenyák György, pedagógus, filozófus.
Endrődy János, tábori pap, drámaíró.
Erdősi Imre. Álljanak itt róla Lőrinczy Györgynek sorai: «A magyar szabadság véradóját busásan megfizették a magyar papok is, még pedig valláskülönbség nélkül. A vérmezők hősei között kétségkívül az *Erdősi Imréé* az elsőség, a vitéz piarista szerzetesé, aki tizennégy ütközetben nézett farkasszemet a halállal s vezette diadalra a magyar zászlót. A branyiszkói fényes győzelem dicsősége örökké ő közötte, meg Guyon között osztódik meg, sőt Guyon többször mondotta róla, hogy egészen neki köszönheti».

Grosser János, rendfőnök, jeles szónok, sokoldalú tudós.

Halápy Konstantin, jeles író.

Hanák János, akadémikus, természettudós; képes természetrajza korában páratlan volt.

Hannulik Krizosztom, a piaristarend egyik legkitünőbb tagja a XVIII. században, jeles latin költő.

Hindy Mihály, a római régiségtan írója.

Horváth Cyrill, akad. tag, egyetemi tanár, a bölcseletnek nagynevű művelője, aki önálló bölcseleti rendszert létesített (concretismus). Mint drámaíró is számottevő.

Horányi Elek, az irodalomtörténetnek egyik legkitünőbb művelője, korának nagyrabecsült tudósa.

Jallosics András, latin költő.

Kalmár Endre, rendfőnök, író.

Karácsonyi Krizosztom, író.

Katona Dénes. Egy huszonnégyénekes eposzt írt hexameterekben (Első magyar király Ázsiában). Elkésve jelent meg (1874.) hatása nem lehetett.

Kátsor Keresztély, jeles pedagógus, szorgalmas író.

Keszthelyi László, jeles tanár, Newton tanainak egyik első hirdetője hazánkban.

Koppi Károly, egyet. tanár, történettudós.

Koricsányi Márk, hires latin költő.

Kõnigsacker Kal. József gr., jeles matematikus és hittudós.

Lévay Imre, rendfőnök, író, a *katholikus körök atyja,* a Budapesti Kath. Kör megalapítója. Mellszobra is itt látható.

Lutter Nándor, kir. főigazgató, matematikus. A szabadságharc mozgalmaiban is részt vett.

Mösch Lukács, a magyar rendtartomány első alkormányzója, kitünő matematikus. Jelen volt Pálffy gróf volt tanítványa kiséretében Buda ostrománál s jártas lévén a hadi mértanban is, a főtisztikar az ő tanácsa szerint állította föl az ostromló tábort.

Nagy Márton, akad. tag, jeles pedagógus. (Petőfi tanára.)

Nagy Péter, sokoldalú tudós.

Nemcsényi Adolf, rendfőnök, természettudós.

Osvald Gáspár, piarista frater, kitünő építő. A váci székesegyház az ő tervei szerint s az ő vezetése alatt épült.

Pállya István, rendfőnök, a magyaros irányú iskolai drámának jeles művelője. Kitünő pedagógus és szónok.

Perczel Imre, rendfőnök, egyet. tanár, teológus.

Purgstaller József, rendfőnök, akadémiai tag, filozófus.

Reizinger János, egyet. tanár.
Révai Miklós, a legnagyobb magyar nyelvész.

Sárvári Ferenc, kitünő pedagógus.
Schirkhúber Móric, akad. tag, természettudós.
Somhegyi Ferenc, rendfőnök, akad. tag, egyet. tanár, történettudós.
Schuster Konstantin, váci püspök.
Simai Kristóf, akad. tag, szinműíró. A magyar szinpad előadásait az ő *Igazházi*-jával kezdi meg.
Spányik Glycér, jeles történetíró, szónok, pedagógiai író.
Szablik István, természettudós; 1783-ban a pesti piarista ház udvarán nagy közönség jelenlétében új szerkezetű léggömböt bocsátott föl.
Szabóky Adolf, író, a legény-egyesületek meghonosítója hazánkban. Díszes siremléke a budapesti kerepesi temetőben.
Szechy Imre Ágoston, akadémikus, pedagógus, jeles nyelvtudós.
Szepesi Imre, akad. tag, egyet. tanár, kitünő klasszikus filológus; a tanuló-ifjúság használatára jeles énekeskönyvet is szerkesztett.

Tapolcsányi Gergely, rendfőnök, jeles szónok és író. Ő írta meg először Kalazanci szent József életrajzát magyar nyelven.
Tóth János, a népnevelés apostola.

Trautwein János, az Oltáregyesület megalapítója, a budapesti gimnáziumnak sok éven át nagyrabecsült igazgatója.

Vas József, akad. tag, történettudós és filológus.

Zimmermann Jakab, egyet. tanár.

E sorozatban (csekély kivétellel) csupán a multban kiváló, jelesebb neveket soroltuk fel; jelenleg is sokan foglalkoznak irodalommal s az iskolán kívül is érvényesítik munkakedvüket.

V.

A PIARISTÁK HIRESEBB TANÍTVÁNYAI.[1]

A név után álló helynév az iskola helyét jelöli.

Abt Antal, egyet. tanár, Szeged.
Ábrányi Emil, költő, Budapest.
Ábrányi Kornél, író, Budapest.
Ajtay Sándor, egyet. tanár, Kolozsvár.
Ambrus Zoltán, író, Budapest.
Andrássy Gyula gr., miniszterelnök, Tata.
Andrássy Manó gr., író, akadémikus, főispán, Tata.
Ángyán Béla, orvos, Veszprém.
Apáthy István (id.), egyet. tanár, Nagy-Kanizsa.[2]
Argenti Dőme, orvos, Vác.
Aschenbrier József, egyet. tanár, kanonok, Selmecbánya.

Bacsányi János, író, Veszprém és Pest.

[1] E névsor korántsem tart számot a teljességre; a kiegészítésére szolgáló adatokat nagy köszönettel fogadom, valamint hálásan köszönöm mindazoknak szivességét, kik összeállításához készséggel hozzájárultak.

[2] Kegyesrendi növendékpap volt, mikor kitört a szabadságharc; több társával együtt ő is kardot fogott a haza védelmére.

Bajza József, költő és kritikus, Pest.
Balázs Sándor, író, Kolozsvár.
Bánóczi József, irodalomtörténetíró, Veszprém.
Barna Ferdinánd, filológus, író, N.-Károly és Debrecen.
Bartal Antal, akadémikus, Vác.
Bartal György, keresk. miniszter, Nyitra.
Baross Gábor, miniszter, Léva.
Bartakovics Béla, egri érsek, Nyitra.
Bartók Lajos, költő, Mármaros-Sziget.
Békefi Remig, ciszt. rendű áldozópap, egyet. tanár, Veszprém.
Berger János, egyet. tanár, Szeged.
Berczik Árpád, író, Pest.
Berzeviczy Albert, vall. és közokt. miniszter, Kisszeben és Budapest.
Bérczy Károly, író, Vác és Pest.
Bezerédj Viktor, min. tanácsos, Veszprém.
Bódogh János, gyorsíró, Kecskemét.
Boltizár József, esztergomi fölsz. püspök, Tata.
Boncz Ödön, min. tanácsos, Budapest.
Bonnaz Sándor, csanádi püspök, Szeged.
Borostyáni Nándor, író, Szeged.
Böke Gyula, egyet. tanár, Tata és Pest.

Csajthay Ferenc, szerkesztő, Veszprém és Kecskemét.
Csányi László, a vértanú, Pest.
Császka György, kalocsai érsek, Nyitra.
Csemegi Károly, jogtudós, Kecskemét és Szeged.

Cziklay Lajos, hirlapíró, Szeged.
Czuczor Gergely, költő, Nyitra.

Dalmady Győző, költő, Pest.
Darányi Ignác, miniszter, Buda.
Deák Ferenc, a haza bölcse, Nagykanizsa.[1]
Degré Alajos, író, Szeged.
Dessewffy József gr., író, Kolozsvár és Pest.
Dessewffy Sándor, csanádi püspök, Kis-Szeben és Pest.
Dollinger Gyula, egyet. tanár, Budapest.

Endrődi Sándor, költő, Veszprém.
Erődi Béla, kir. főigazgató, Kolozsvár.
Entz Géza, egyet. tanár, Pest.
Eötvös Lóránt br, a M. T. Akadémia elnöke, Pest.

Farkas Imre, székesfehérvári püspök (volt piarista).
Farkas Lajos, egyet. jogtanár, Kolozsvár.
Fejér György, történetíró, Pest.
Fejérpataky László, egyet. tanár, muz. igazg. őr, Pest.
Finály Henrik, egyet. tanár, Buda.
Földes Béla, egyet tanár, Temesvár.
Földváry Gábor, Pest megye alispánja, Pest.
Földváry Károly, a vörös sipkások ezredese, Pest.
Frank Ignác, akadémikus, egyet. tanár, N.-Károly (ifjú korában piarista volt).

[1] Kedves tanára volt *Schmidt Antal,* akiről Deák azt mondta, hogy ő szoktatta a komoly munkára és ő tanította meg *gondolkodni.*

Gaal József, író, Nagy-Károly.
Gabányi Árpád, színész, Pest.
Gajáry Ödön, hirlapíró, Pest.
Giesswein Sándor, a Szent-István-Társulat alelnöke, Tata.
Gorove István, miniszter, Pest.
Görgey István, író, Podolin.
Grassalkovich Antal, koronaőr, Nyitra.
Grosschmid Béni, egyet. tanár, Máramaros-Sziget.
Günther Antal, politikus, szerkesztő, Pest.
Győry Vilmos, író, Pest.

Hajnik Imre, jogtudós, Pest.
Halász Ignác, egyet. tanár, Veszprém.
Haller László gr., író, Pest.
Halmos János, polgármester, Pest.
Hanusz István, író, Vác, Pest, Szeged.
Haynald Lajos, bíboros-érsek, Vác és Pest.
Hatala Péter, egyet. tanár, Pest.
Heinrich Gusztáv, egyet. tanár, akadémikus, Pest.
Helfy Ignác, politikus, Nagy-Károly.
Helmeczy Mihály, író, Sátoralja-Ujhely (volt piarista).
Herczeg Ferenc, író, Szeged.
Herczegh Mihály, egyet. tanár, Szeged.
Herczel Manó, egyet. tanár, Szeged.
Holló Lajos, szerkesztő, politikus, Szeged.
Hornyik János, Kecskemét történetírója, Kecskemét.
Horváth Döme, író, Kecskemét.

Horváth Mihály, történetíró, közokt. miniszter, Szeged és Pest.
Hugonnay Béla, főispán, Budapest.

Ipolyi Arnold, püspök, Korpona és Selmecbánya.
Irsay Artur, orvos, Pest.

Jankó János, festő, Pest.
Jankovich Miklós, archeológus, Pest.
Jánosi Gusztáv, c. püspök, költő, Veszprém.
Jendrassik Ernő, egyet. tanár, Budapest.
Jósika Miklós br., a regényíró, Kolozsvár.
Jósika Samu br., miniszter, Kolozsvár.
Joszipovich Imre, horvát miniszter, Tata.
II. József császár, (Bajtay Antal tanította a történelemre).
József főherceg (Szeitl J. tanítványa).
Justh Gyula, politikus, Pest.

Kada Elek, író, Kecskemét polgármestere, Kecskemét.
Kadocsa-Lippich Elek, író, miniszt. osztálytanácsos, Budapest.
Káldy Gyula, zeneszerző, a magy. kir. Opera volt igazg., Pest.
Kármán Mór, egyet. tanár, Szeged.
Katona József, a Bánk bán szerzője, Kecskemét, Pest, Szeged.
Katona Lajos, író, egyet. tanár, Vác.

Kazy József, kamarás, min. tanácsos, Budapest.
Kemechey Jenő, író, Sátoraljaujhely.
Kiss János, egyet. tanár, Szeged.
Klapka Gyõrgy, honvédtábornok, Szeged.
Klauzál Gábor, miniszter, Pest.
Kenedi Géza, hirlapíró, Szeged.
Khuen-Héderváry Károly, miniszter, Pest.
Kolossváry József, főispán, a veszprémi gimnázium jótevője, Veszprém.
Kondor Gusztáv, egyet. tanár, Szeged.
Kopácsy József, hercegprimás, Veszprém.
Koroda Pál, író, Léva.
Kossuth Lajos, Sátoraljaujhely.[1]
Kovács Zsigmond, veszprémi püspök, az ottani gimnáziumnak nagy jótevője, Veszprém.
Kováts Gyula, az egyházjog egyet. tanára, Budapest.
Kőszeghy László, csanádi püspök, Pest.
Kvassay Ede, író, Pest.
Kemenes Ferenc, költő, Pest.[2]

Láng Lajos, miniszter, egyet. tanár, akadémikus, Pest.

[1] Hat évig járt itt, mind a hat évben első eminens. Egyizben Kossuthot sok magyar látogatta meg Turinban, köztük piaristák is voltak. Az aggastyán Kossuth ekkor a legnagyobb hálával emlékezett meg volt tanárairól. Egyik munkájában is így ír: «Én az ujhelyi kegyes-szerzetbeliek iskolájára hálával emlékszem».

[2] Piarista növendékpap volt 48-ban. Több társával együtt kardot fogott ő is a haza védelmére s végig részt vett a nemes küzdelemben. — Most veszprémi kanonok.

Lányi Károly, Pest.
Latkóczy Imre, államtitkár, Nyitra.
Lauka Gusztáv, költő, N.-Károly.
Lázár György, szegedi polgármester, a Dugonics-Társ. elnöke, Szeged.
Lechner Károly, egyet. tanár, Budapest.
Lehoczky Tivadar, 48-as honvédtüzér, régész, tót népdalgyüjtő, Rózsahegy.
Lenhossék Mihály, egyet. tanár, Budapest.
Lenhossék József, orvos, egyet. tanár, akadémikus, Vác.
Lonkay Antal, hirlapíró, Mármaros-Sziget.[1]
Lenau Miklós, német költő, Pest.
Lenhossék Mihály, orvos, egyet. tanár, Pest.
Lévay Mihály, költő, Pest és Vác.
Libertiny Gusztáv, a Felvidéki Magy. Közmívelődési Egyesület egyik alapítója, Korpona.
Lipthay Béla br., főispán, Temesvár.
Lits Gyula, honti főispán, Vác.
Lónyay Menyhért gr., miniszterelnök, Buda.
Lotz Károly, festő, Pest.
Lonovics József, csanádi érsek, Pest.
Lönhart Ferenc, püspök, Kolozsvár.
Lukács László, pénzügyminiszter, Kolozsvár.

Madách Imre, Vác és Pest.

[1] Lonkay is piarista növendékpap volt ; ő is azok közé tartozik, akik a szabadságharc kitörésekor hagyták el a rendet.

Majláth György, országbíró, Pest.
Mayr Aurél, egyet. tanár, Pest.
Makfalvay Géza, államtitkár, Pest.
Márkus József, főpolgármester, Pest.
Martinovics Ignác, Pest.
Maszlaghy Ferenc, író, Pest.
Mednyánszky László br., a szabadságharc egyik vértanúja, Trencsén.
Mészáros Lázár, hadügyminiszter, Pest.
Mihálovics József, zágrábi bíboros-érsek, Szeged.
Mihályi Viktor, balázsfalvi érsek, Mármaros-Sziget.
Morlin Ervin, min. tanácsos, Budapest.
Morzsányi Károly, ügyvéd, képviselő, Budapest.
Müller Kálmán, orvos, Pest.

Nagy Iván, történetíró, Pest.
Nagy Ignác, író, Pest.
Németh József, fölsz. püspök, Szeged.

Ordódy Pál, miniszter, Pest.

Pauler Gyula, történetíró, Pest.
Pasteiner Gyula, egyet. tanár, Pest.
Pejacsevich Tivadar gr., miniszter, Budapest.
Perczel Mór, 48-as tábornok, Pest.
Pertik Ottó, orvos, egyet. tanár, Budapest.
Péterfy Jenő, író, Pest.

Petőfi Sándor, Pest.[1]
Plósz Sándor, miniszter, Budapest.
Poor Imre, akadémikus, Pest.
Popol Ágoston, egyet. tanár, nagyváradi kanonok, a trencséni gimnázium nagy jótevője. (Előbb piarista tanár volt.) Trencsén.
Popovich Sándor, államtitkár, Budapest.

Ráday Gedeon gr., író, Pest.
Rákosi Viktor, író, Pest.
Réczey Imre, egyet. tanár, Pest.
Remellay Gusztáv, Szeged és Tata.[2]
Reviczky Gyula, költő, Léva.
Roskoványi Ágoston, nyitrai püspök, Kisszeben.
Rudnay Béla, főkapitány, Budapest.

Samassa József, egri érsek, Nyitra.
Schedius Lajos, író, Pest.

[1] Az első gimnáziumot járta a piaristáknál.

[2] A hálás tanítvány a következő szép sorokban emlékezik meg volt tanáráról: «Mivel a nevelés a legnagyobb jótétemény, mit a gyermek és ifjúság kaphat s attól, miképen neveltetik az ifjúság, függ a nemzet sorsa is: az összes haza mély háláját érdemli meg a kegyesrend, melynek tagjai oly szépen felelnek meg a nagyszerű feladatnak, melyet rendjük szent alapítója Kalazanci József tüzött elébe. Én is több évig jártam a piarista-rend iskoláiba s most is hálás szívvel emlékezem azon jeles férfiakra, kik oly nemes buzgalommal oktattak s oly szeliden s valóban atyailag bántak velünk...»
(Fény és ború, jegyz.)

Schlauch Lőrinc, nagyváradi bíboros, püspök, Szeged.
Schopper György, püspök, Pest.
Simonyi József, huszár obester, Debrecen és Pest.
Schwarzer Ottó, orvos, Budapest.
Simonyi Zsigmond, egyet. tanár, Veszprém.
Somogyi Károly, író, Pest.
Sujánszky Antal, költő, Pest.
Szalay Péter, pósta- és távirda-főigazgató, Szeged.
Szamosi János, egyet. tanár, Kolozsvár.
Széchenyi István gr. (Révai tanította rajzra Bécsben).
Szende Béla, honvédelmi miniszter, Szeged.
Szentkláray Jenő, akadémikus, Szeged.
Szentmiklóssy Alajos, költő, Pest.
Szigeti József, színész, Veszprém.
Szily Kálmán, a M. T. Akadémia főtitkára, Pest.
Id. Szinnyei József, muzeumi igazgató-őr, Nyitra.
Szivák Imre, az ügyvédi kamara elnöke. Pest.
Szlemenits Károly, jogtudós, Kecskemét.
Szontágh Gusztáv, író, Pest.

Tallián Béla, földmív. miniszter, Szeged.
Telbisz Károly, temesvári polgármester, Szeged.
Than Károly, egyet. tanár, Szeged.
P. Thewrewk Emil, egyet. tanár, Pest.
Tóth Béla, író, Pest.
Toldy Ferenc, író, Pest.
Török Ignác, aradi vértanú, Pest.
Török János, szerkesztő, Pest.

Vámbéry Ármin, etnografus, Pozsony-Szentgyörgy.
Vas Gereben (Radákovics József), regényíró, Veszprém.
Verseghy Ferenc, író, Pest.
Virág Benedek, Nagykanizsa.
Vörösmarty Mihály, Pest.[1]
Vörösmarty Béla, a kúria másodelnöke, Pest.

Wartha Vince, műegyet. tanár, Szeged.
Wlassits Gyula, miniszter, N.-Kanizsa és Pest.
Wolafka Nándor, c. püspök, Temesvár.

Zichy Domokos gr., veszprémi püspök, Tata.
Zichy Mihály, az orosz cár udvari festője, Pest.

[1] Eminens tanuló volt.

TARTALOM.

I. Utmutató 3
II. Kalazanci Szent József, a kegyes-tanítórend alapítója 13
III. A kegyes-tanítórend Magyarországon 26
IV. Jeles magyar piaristák... 38
V. A piaristák híresebb tanítványai ... 44